N 895

Seat Number

2026 11 25 1500 -N 895- SANSKRIT (COMPOSITE) (D) (SECOND OR THIRD LANGUAGE) (SK)

(REVISED COURSE)

(Pages 11)

Time : 2 Hours | Max. Marks : 40

सूचना :

(1) सूचनानुसारम् आकृतयः आरेखितव्याः।

(2) आकृतीनाम् आरेखनं मसीलेखन्या कर्तव्यम्।

(3) सर्वासु कृतिषु वाक्यानां पुनर्लेखनम् आवश्यकम्।

(4) लेखनं सुवाच्यं, स्पष्टं लेखननियमानुसारं च भवेत्।

प्रथमः विभागः—सुगमसंस्कृतम् 6

1. (अ) चित्रं दृष्ट्वा नामानि लिखत। (4 तः 3) 3

(1) 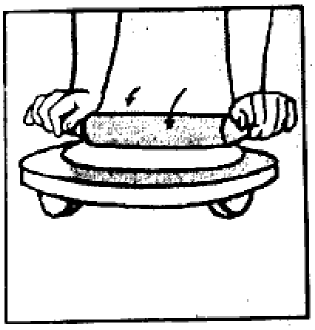

(2) 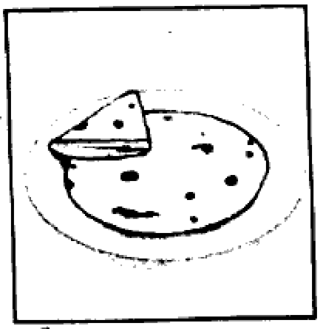

(3) 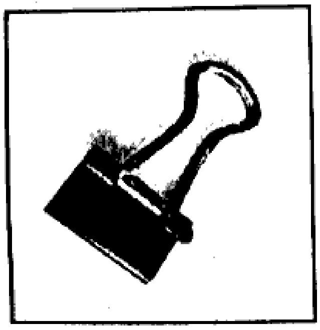

(4)

P.T.O.

https://www.maharashtrastudy.com

(आ) सङ्ख्याः अक्षरैः/अङ्कैः लिखत। (3 तः 2) 2

(1) ६२

(2) पञ्चाशत्

(3) ८०

(इ) समय-स्तम्भमेलनं कुरुत।

'अ'	'आ'
(1) पञ्चाधिक-एकादशवादनम्	३.००
(2) त्रिवादनम्	११.०५
	४.४५

द्वितीयः विभागः—गद्यम् 14

2. (अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत। 4

पिता — सम्यग् उक्तं त्वया। यत्र एतद् विभाजनं समाप्यते, यस्मात् सूक्ष्मतरः भागः प्राप्तुं न शक्यते सः एव परमः अणुः।

अर्णवः — द्रव्यस्य अन्तिमः घटकः मूलं तत्त्वं च परमाणुः, सत्यं खलु ?

पिता — सत्यम्, अयं खलु कणादमहर्षेः सिद्धान्तः। अपि जानासि ? परमाणुः द्रव्यस्य मूलकारणम् इति तेन महर्षिणा प्रतिपादितम्। तदपि प्रायः ख्रिस्तपूर्वं पञ्चमे षष्ठे वा शतके।

https://www.maharashtrastudy.com

Seat Number

अर्णवः	—	तात, महर्षिणा कणादेन किं किम् उक्तं परमाणुविषये ? वयं तु केवलं तस्य महाभागस्य नामधेयम् एव जानीमः।
पिता	—	कणादमुनिना प्रतिपादितम् - परमाणुः अतीन्द्रियः, सूक्ष्मः, निरवयवः, नित्यः, स्वयं व्यावर्तकः च। 'वैशेषिकसूत्राणि' इति स्वग्रन्थे तेन परमाणोः व्याख्या कृता।
अर्णवः	—	का सा व्याख्या ?
पिता	—	जालसूर्यमरीचिस्थं यत् सूक्ष्मं दृश्यते रजः। तस्य षष्ठतमो भागः परमाणुः स उच्यते॥
अर्णवः	—	अहम् एतद्विषये विस्तरेण पठितुम् इच्छामि।
पिता	—	उत्तमम्! श्वः मम महाविद्यालयम् आगच्छ। तत्र कणादविषयकाणि नैकानि पुस्तकानि सन्ति। तव जिज्ञासा निश्चयेन शाम्येत्।

(1) अवबोधनम्। (3 तः 2) 2

(क) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत। 1

पिता अर्णवाय स्वमहाविद्यालयम् आगन्तुं कथयति

यतः .... ।

(1) पितुः महाविद्यालये कणादविषयकाणि पुस्तकानि सन्ति।

(2) पितुः महाविद्यालये स्नेह-सम्मेलनम् अस्ति।

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत। 1

कणादमुनिना कस्मिन् ग्रन्थे परमाणोः व्याख्या कृता ?

P.T.O.

https://www.maharashtrastudy.com

(ग) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम्/असत्यम् इति लिखत।

परमाणुः द्रव्यस्य मूलकारणम्।

(2) शब्दज्ञानम्। (3 तः 2)

(क) गद्यांशात् 2 हेत्वर्थक-धातुसाधित-तुमन्त-अव्यये चित्वा लिखत।

(ख) गद्यांशात् विशेषण-विशेष्ययोः मेलनं कुरुत।

विशेषणम्	विशेष्यम्
(1) अन्तिमः	शतके
(2) पञ्चमे	अणुः
	घटकः

(ग) पूर्वपदं/उत्तरपदं लिखत।

(1) तदपि = ... + अपि।

(2) स उच्यते = सः + ...।

(आ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत।

भारतस्य दक्षिणदिशि केरलप्रदेशे आलुवा नगरस्य समीपं 'कालडि' ग्रामः। सः ग्रामः पूर्णानदीतीरे वर्तते। तत्र जगद्गुरोः शङ्कराचार्यस्य जन्म ख्रि[illegible] अष्टमे शतके अभवत्। तस्य पिता शिवगुरुः माता आर्याम्बा चास्ताम्। बाल्ये तस्य पिता शिवगुरुः दिवङ्गतः। तस्माद् मातैव पुत्रस्य पालनम् अकरोत्। पञ्चमे [illegible] उपनीतः सः पठनार्थं गुरुमुपागच्छत्। तत्र वेद-वेदाङ्गानि, विविधशास्त्राणि च असाधार[illegible] बालकोऽयम् अधीतवान्। पठनादिकं समाप्य शङ्करः गृहं प्रत्यागतवान्। गृहं मातृसेवाम् आरभत। माता आर्याम्बा पुत्रस्य विवाहविषये सदैव चिन्तयति स्म।

https://www.maharashtrastudy.com

5/N 895

Seat Number

> मनसा वचसा कर्मणा च विरक्तः शङ्करः संन्यासार्थम् अनुमतिं प्रार्थयत। शङ्करस्य ऐहिकविषयेषु अरुचिं दृष्ट्वा आर्याम्बा चिन्तामग्ना जाता। एकस्मिन् दिने शङ्करः स्नानार्थं पूर्णानदीं गतः।

(1) **अवबोधनम्। (3 तः 2)** 2

(क) **पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत।** 1

गुरुमुपगम्य शङ्करः किम् अधीतवान् ?

(ख) **वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम्/असत्यम् इति लिखत।** 1

एकस्मिन् दिने शङ्करः स्नानार्थं शरयूनदीं गतः।

(ग) **अमरकोषात् शब्दं योजयित्वा वाक्यं पुनर्लिखत।** 1

बाल्ये एव तस्य <u>पिता</u> शिवगुरुः दिवङ्गतः।

(2) **पृथक्करणम्।** 2

स्थानाधारेण शब्दपेटिकां पूरयत।

(कालडिग्रामः, केरलप्रदेशः, भारतदेशः आलुवानगरम्)

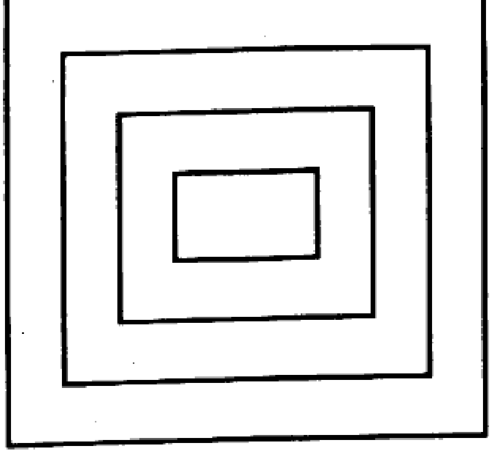

P T O

https://www.maharashtrastudy.com

(इ) गद्यांशं पठित्वा सरलार्थं लिखत। (2 तः 1) 4

(1)

वैखानसः – (राजानम् अवरुध्य) राजन्! आश्रममृगोऽयं, न हन्तव्यः, न हन्तव्यः। आशु प्रतिसंहर सायकम्। राज्ञां शस्त्रम् आर्तत्राणाय भवति न तु अनागसि प्रहर्तुम्।

दुष्यन्तः – प्रतिसंहृत एषः सायकः। (यथोक्तं करोति।)

वैखानसः – राजन्! समिदाहरणाय प्रस्थिता वयम्। एष खलु कण्वस्य कुलपतेः अनुमालिनीतीरमाश्रमो दृश्यते।

https://www.maharashtrastudy.com

(2)

नदी (विपाट्) – किम् ? एषः मर्त्यः मां माता इति सम्बोधयति ?

नदी (शुतुद्री) – कथं माता न करोति साहाय्यं स्वपुत्रस्य ? साधु मानवश्रेष्ठ साधु! किन्तु, कच्चित् तव वंशजाः मनुजाः तवेदं वचनं विस्मरिष्यन्ति ?

विश्वामित्रः – न हि मातः, नैतत् शक्यम्।

सर्वाः सरितः सुखं वहन्तु।

सर्वे जनाः सुखिनः सन्तु॥

https://www.maharashtrastudy.com

Seat Number

(ई) माध्यमभाषया उत्तरं लिखत। (2 त: 1) 2

(1) धरित्र्या: उपदेशं मनसि निधाय पृथुवैन्य: किं किम् अकरोत् ?

(2) 'स नर: शत्रुनन्दन:' इति वचनं कथाया: आधारेण स्पष्टीकुरुत।

तृतीय: विभाग:—पद्यम्

10

3. (अ) पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टा: कृती: कुरुत। (5 त: 4) 4

यथैव सकला नद्य: प्रविशन्ति महोदधिम्।
तथा मानवताधर्मं सर्वे धर्मा: समाश्रिता:॥

यत्र विद्वज्जनो नास्ति श्लाघ्यस्तत्राल्पधीरपि।
निरस्तपादपे देशे एरण्डोऽपि द्रुमायते॥

यथा चतुर्भि: कनकं परीक्ष्यते निघर्षणच्छेदनतापताडनै:।
तथा चतुर्भि: पुरुष: परीक्ष्यते श्रुतेन शीलेन गुणेन कर्मणा॥

उत्तमो नातिवक्ता स्यादधमो बहु भाषते।
सुवर्णे न ध्वनिस्तादृग्यादृक्कांस्ये प्रजायते॥

(क) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत। 1

क: बहु भाषते ?

P.T.O.

https://www.maharashtrastudy.com

(ख) विशेषण-विशेष्ययो: मेलनं कुरुत।

विशेषणम्	विशेष्यम्
(1) सकला:	अल्पधी:
(2) श्लाघ्य:	सुवर्णम्
	नद्य:

(ग) जालरेखाचित्रं पूरयत। 1

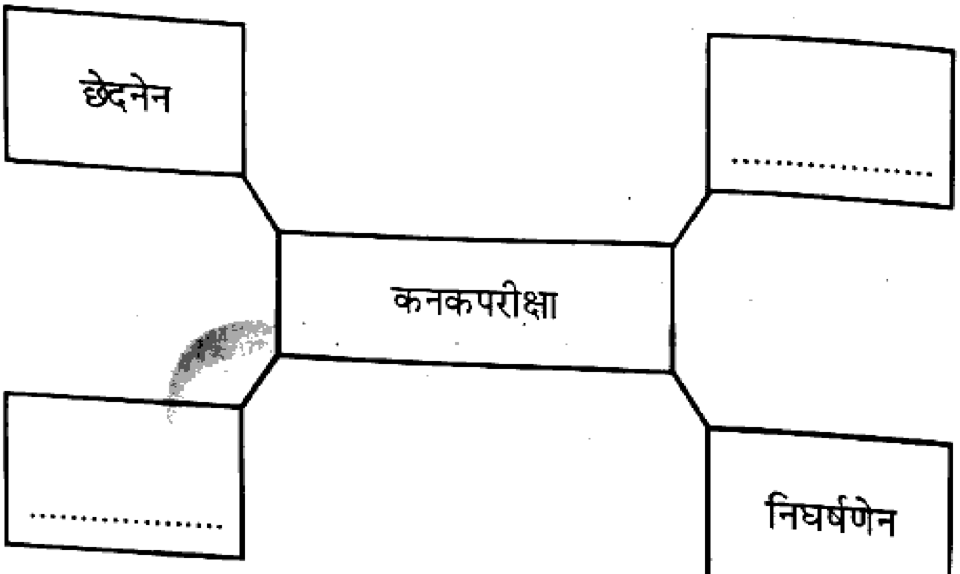

(घ) पद्यांशात् 2 प्रथमा-विभक्त्यन्तपदे चित्वा लिखत। 1

(च) पूर्वपदं/उत्तरपदं लिखत। 1

(1) एरण्डोऽपि = एरण्ड: + ...।

(2) नातिवक्ता = ... + अतिवक्ता।

https://www.maharashtrastudy.com

Seat Number

(आ) पद्ये शुद्धे पूर्णे च लिखत। (3 तः 2) 4

(1) घटं .... भवेत्॥ 2

(2) यादृशं .... फलम्॥ 2

(3) अल्पानामपि .... मत्तदन्तिनः॥ 2

(इ) माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत। (2 तः 1) 2

(1) मनुजा वाचनेनैव बोधन्ते विषयान् बहून्।

दक्षा भवन्ति कार्येषु वाचनेन बहुश्रुताः॥

(2) षड्जमूला यथा सर्वे सङ्गीते विविधाः स्वराः।

तथा मानवताधर्मे सर्वे धर्माः समाश्रिताः॥

चतुर्थः विभागः—भाषाभ्यासः

10

4\. (अ) पृथक्करणम्। 4

(1) मञ्जूषातः नामानि सर्वनामानि च पृथक्कुरुत। (5 तः 4) 2

नाम	सर्वनाम

(मञ्जूषा — लगुडेन, तानि, विश्वम्, सर्वेषाम्, कविः)

https://www.maharashtrastudy.com

(2) मञ्जूषातः क्रियापदानि धातुसाधित-विशेषणानि च पृथक्कुरुत। (5 तः 4) 2

क्रियापदम्	धातुसाधित-विशेषणम्

(मञ्जूषा — भूषयति, आरब्धः, दृष्टम्, त्यजतु, खादितव्या)

(आ) निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत। (4 तः 2)

4

(1) सङ्ख्या/क्रम/आवृत्तिवाचकस्य योग्यं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत। (3 तः 2)

2

(क) भवने मम गृहं .... तले वर्तते। (सप्तमे/सप्ते)

(ख) .... वेदाः वर्तन्ते। (चत्वारि/चत्वारः)

(ग) दिनस्य .... लोकयानम् आगच्छति। (नववारं/नवम्)

(2) समासविग्रहाणां समासनामभिः सह मेलनं कुरुत। (6 तः 4) 2

समासविग्रहः	समासनाम
(1) धनं च धान्यानि च।	(अ) कर्मधारयः।
(2) स्थूलः पुरुषः।	(आ) सप्तमी-तत्पुरुषः।
(3) न इच्छा।	(इ) बहुव्रीहिः।
(4) क्षुद्रा बुद्धिः यस्य सः।	(ई) उपपद-तत्पुरुषः।
(5) दारपोषणे रताः।	(उ) नञ्-तत्पुरुषः।
(6) पादैः पिबति इति।	(ऊ) इतरेतर-द्वन्द्वः।

https://www.maharashtrastudy.com

Seat Number

(3) मञ्जूषातः समानार्थकशब्दान्/विरुद्धार्थकशब्दान् चित्वा लिखत। 2

(1) सूर्यः = ...।

(2) सद्गुणाः × ....।

(3) नदी = ...।

(4) उपकारकम् × ....।

(मञ्जूषा – सरित्, दुर्गुणाः, अपकारकम्, भास्करः)

(4) योग्यं पर्यायं चिनुत। (3 तः 2) 2

(1) धीराः न्याय्यात्पथः पदं न प्रविचलन्ति। (कर्तृवाच्यम्/कर्मवाच्यम्)

(2) त्वं .... । (स्मरिष्यसि/स्मरिष्यति)

(3) वानराः .... फलानि खादन्ति। (मधुराः/मधुराणि)

(इ) विशिष्ट-विभक्तेः उपयोगं कृत्वा वाक्यनिर्माणं कुरुत। (4 तः 2) 2

(1) गम्-गच्छ् (1 प. प.)

(2) दा-यच्छ् (1 प. प.)

(3) अलम्

(4) नमः

https://www.maharashtrastudy.com